

Lucas 1:67-79

NTG Nestle-Aland 27/28	werkvertaling
<p>⁶⁷Καὶ Ζαχαρίας ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου καὶ ἐπροφήτευσεν λέγων·</p> <p>⁶⁸Εὐλόγητός κύριος ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, ὅτι ἐπεσκέψατο καὶ ἐποίησεν λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ,</p> <p>⁶⁹καὶ ἤγειρεν κέρασ σωτηρίας ἡμῖν ἐν οἴκῳ Δαυὶδ παιδὸς αὐτοῦ,</p> <p>⁷⁰καθὼς ἐλάλησεν διὰ στόματος τῶν ἁγίων ἀπ' αἰῶνος προφητῶν αὐτοῦ,</p> <p>⁷¹σωτηρίαν ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν καὶ ἐκ χειρὸς πάντων τῶν μισούντων ἡμᾶς,</p> <p>⁷²ποιῆσαι ἔλεος μετὰ τῶν πατέρων ἡμῶν καὶ μνησθῆναι διαθήκης ἁγίας αὐτοῦ,</p> <p>⁷³ὄρκον ὃν ὤμοσεν πρὸς Ἀβραάμ τὸν πατέρα ἡμῶν, τοῦ δοῦναι ἡμῖν ⁷⁴ἀφόβως ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν ῥυσθέντας λατρεῦειν αὐτῷ ⁷⁵ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ ἐνώπιον αὐτοῦ πάσαις ταῖς ἡμέραις ἡμῶν.</p> <p>⁷⁶Καὶ σὺ δέ, παιδίον, προφήτης ὑψίστου κληθήσῃ· προπορεύσῃ γὰρ ἐνώπιον κυρίου ἐτοιμάσαι ὁδοὺς αὐτοῦ,</p> <p>⁷⁷τοῦ δοῦναι γνῶσιν σωτηρίας τῷ λαῷ αὐτοῦ ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν αὐτῶν,</p> <p>⁷⁸διὰ σπλάγχνα ἐλέους θεοῦ ἡμῶν, ἐν οἷς ἐπισκέπεται ἡμᾶς ἀνατολὴ ἐξ ὕψους,</p> <p>⁷⁹ἐπιφάνει τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις, τοῦ κατευθῆναι τοὺς πόδας ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης.</p>	<p>⁶⁷En Zacharias zijn vader werd vervuld van (de) heilige Geest en profeteerde zeggende:</p> <p>⁶⁸Geprezen de Heer de God van Israël, want Hij heeft zich ontfermd (/ omgezien naar) en verlossing gebracht aan zijn volk,</p> <p>⁶⁹en voor ons opgericht een hoorn van redding in het huis van David zijn dienaar,</p> <p>⁷⁰zoals Hij gezegd heeft bij monde van zijn heilige profeten van oudsher:</p> <p>⁷¹redding van onze vijanden en uit de hand van allen die ons haten,</p> <p>⁷²(d.w.z.) barmhartigheid bewijzen aan onze vaderen en zich zijn heilig verbond herinneren,</p> <p>⁷³de eed die Hij gezworen had aan Abraham onze vader, om ons te geven om ⁷⁴onbevreesd, gered uit de hand van de vijanden, Hem te dienen, ⁷⁵in heiligheid en gerechtigheid ten overstaan van Hem, al onze dagen.</p> <p>⁷⁶En jij, kind, jij zult genoemd worden profeet van de Allerhoogste: want voor de Heer zul je uitgaan om zijn wegen te bereiden,</p> <p>⁷⁷om zijn volk de kennis van de redding te geven door de vergeving van hun zonden,</p> <p>⁷⁸wegens het hart/mededogen van de barmhartigheid van onze God, waarmee de (zons)opgang uit de hoge zich over ons zal ontfermen (/ naar ons zal omzien),</p> <p>⁷⁹(d.w.z.) (ver)schijnen aan/over wie gezeten zijn in duisternis en in de schaduw van de dood, om onze voeten te richten op de weg van de vrede.'</p>

NBV, NBV21

- ⁶⁷Zijn vader Zacharias werd vervuld van de heilige Geest en sprak deze profetie:
- ⁶⁸'Geprezen zij de Heer, de God van Israël,
Hij heeft zich ~~om~~ over zijn volk ~~bekommerd~~ ontfermd en het verlost.
- ⁶⁹Een reddende kracht heeft Hij voor ons opgewekt
uit het huis van David, zijn dienaar,
- ⁷⁰zoals Hij van oudsher heeft beloofd bij monde van zijn heilige profeten:
- ⁷¹bevrijding ~~bevrijd zouden we worden~~ uit de hand van onze vijanden,
~~gerek~~ uit de greep van allen die ons haten.
- ⁷²Zo toont Hij zich barmhartig jegens onze voorouders
en herinnert Hij zich zijn heilig verbond:
- ⁷³de eed die Hij gezworen had aan Abraham, onze vader,
- ⁷⁴dat wij, ⁷⁴bevrijd van ontkomen aan onze vijanden,
en vrij van hem zonder angst, zouden dienen Hem dienen zouden, ⁷⁵oprecht en toegewijd,
⁷⁵oprecht en toegewijd, ons leven lang,
altijd levend in zijn nabijheid.
- ⁷⁶En jij, mijn kind, jij zult genoemd worden: profeet van de Allerhoogste,
want voor de Heer zul je uit gaan om de weg voor Hem gereed te maken,
- ⁷⁷en om zijn volk bekend te maken met hun redding
door de vergeving van hun zonden.
- ⁷⁸Dankzij de liefdevolle barmhartigheid van onze God
zal het stralende licht uit de hemel zich over ons ~~opgaan~~ ontfermen
- ⁷⁹en ~~verschijnen~~ over ~~aan~~ allen die ~~leven~~ in duisternis verkeren,
~~en verkeren~~ in de schaduw van de dood,
zodat we onze voeten kunnen zetten op de weg van de vrede.'

Typering van de passage als hymne

We kunnen dit tekstgedeelte typeren als een hymne. De bronteksteditie van Nestle-Aland heeft de Griekse tekst stichisch (in dichtregels) weergegeven en de NBV/NBV21 volgt daarin. In de brontekst zijn de verschillende onderdelen van de hymne op tamelijk losse wijze met elkaar verbonden. De verbindingen zijn ook niet altijd duidelijk. Daardoor lopen de bestaande vertalingen nogal uiteen. In de brontekst zijn de zinnen aan elkaar geknoopt op manieren die in het Nederlands ongewoon zijn. De letterlijke werkvertaling klinkt daardoor erg omslachtig.

De enige duidelijke overgang ligt bij vers 76 (het woordje *de* [δέ] heeft een scheidende functie). Het lied heeft dus twee onderdelen: een lofprijzing van God om zijn reddende handelen volgens zijn belofte, en een profetie over het optreden van het kind dat uitloopt op de verschijning van de *anatolê*, 'het stralende licht'. Terwijl de messias in het eerste deel alleen voorkomt als 'reddende kracht' vanuit God, staat zijn optreden in het tweede deel juist centraal. Daarmee corresponderen drie doel-infinities: Gods doel is het schenken van een bevrijd leven (vers 74-75), het doel van het kind is bekendmaking van de redding (vers 77) en het doel van 'het stralende licht' is het plaatsen van Israëls voeten op de weg van de vrede (vers 79). Beide delen van de hymne spreken eerst in de derde persoon over 'zijn volk' (vers 68,

vers 76-77), waarna de tekst overgaat op de tweede persoon, ‘ons’ in vers 69-75 en opnieuw in vers 78-79. Om die reden ligt het voor de hand om in vers 78 een nieuwe zin te beginnen.

Het taalgebruik is dat van een hymne: plechtig en beeldrijk. Er zijn veel verwijzingen naar het Oude Testament (zie hieronder, ‘theologische verbanden’). Het plechtige taalgebruik komt in de NBV21 tot uiting in de woorden ‘Geprezen zij’, ‘bij monde van’, ‘jegens’ en in zinnen die over meerdere stichen (dichtregels) zijn verdeeld.

De hymnen in Lucas 1 hebben een vergelijkbare functie als de redevoeringen in Handelingen: ze plaatsen de gebeurtenissen in het licht van Gods bedoeling. Het lied van Zacharias knoopt aan bij 1) het gegeven dat zodra hij weer kon spreken God begon te loven (vers 64) en 2) de vraag van de mensen: ‘Hoe zal het verdergaan met dit kind?’ (vers 65-66). De lofzang van Zacharias functioneert als afsluiting van heel Lucas 1 en als voorbereiding op Lucas 2. De redding door de messias is het belangrijkste onderwerp in de hymne.

Vertaalaantekeningen

[68] *zich over zijn volk ontfermd* – De NBV heeft ‘om zijn volk bekommerd’ voor *epeskepsato tôi laôi autou* (ἐπεσκέψατο [...] τῷ λαῷ αὐτοῦ), maar in vers 78 is de vertaling van hetzelfde woord, *episkepsetai hêmas* (ἐπισκέπεται ἡμᾶς), niet herkenbaar: ‘over ons opgaan’. In de NBV21 is in beide verzen, evenals in Lucas 7:16, gekozen voor ‘zich ontfermen over’. Zo is dit motiefwoord herkenbaar.¹

[69] *Een reddende kracht* – Woord-voor-woord ‘een hoorn die redding brengt’. De ‘hoorn’ is een beeld voor macht, sterkte en aanzien. In de NBV/NBV21 wordt dit beeld altijd omgezet naar de directe betekenis omdat het in het Nederlands volkomen onbekend is, en ook de context meestal niet genoeg handvatten biedt om het beeld te duiden. Vgl. o.a. Psalm 18:3 (‘kracht die mij redt’), 2 Samuel 22:3, Ezechiël 29:21 (‘nieuwe kracht’ voor Israël), 1 Samuel 2:10 en Psalm 132:17.²

[70] *heeft beloofd* – Het woord *elalêsen* (ἐλάλησεν) betekent meestal ‘zeggen’ of ‘spreken’. Hier heeft ‘zeggen’ de betekenis van ‘beloven’ (denk aan: ‘doen wat je hebt gezegd’ = ‘doen wat je hebt beloofd’). Het woord ‘beloven’ past goed bij ‘verbond’ en ‘eed’ in vers 72-73.

[71] *bevrijding* – De NBV heeft ‘bevrijd zouden we worden van (...), / gered uit’. Dit klinkt nogal beschrijvend in deze poëtische context. De NBV21 zet beeldspraak in zoals die bijvoorbeeld ook in Psalm 71:4 voorkomt: ‘hand’ staat hier parallel aan ‘greep’. De aanvulling ‘de hand van’ in vers 71 is in deze formulering noodzakelijk en gerechtvaardigd op grond van het parallellisme. Door deze ingreep is in de NBV21 het verband tussen vers 69-70 en 71 duidelijker geworden. Pas in vers 71 wordt duidelijk wat de redding concreet inhoudt.

¹ Naardense Bijbel (NB) heeft: ‘omdat hij naar zijn gemeente omziet / en hem verlossing bereidt’. De keuze om *λαός* (*laos*) met ‘gemeente’ te vertalen (ook in 1:77) is aanvechtbaar. De term duidt primair op ‘volk’. Verder staat de vertaling met een tegenwoordige tijd op gespannen voet met de betekenis van de Griekse werkwoordsvorm.

² Alleen van David en Salomo wordt gezegd dat de olie waarmee ze gezalfd worden uit een hoorn komt (1 Sam. 16:1, 13; 1 Kon. 1:39). Wellicht is er een verband met de spreekwoordelijke ‘hoorns’ in het lied van Hanna (1 Sam. 2:1, 10), maar in de uitlegkundige literatuur wordt dit verband zelden gelegd.

[72] *Zo* – De functie van de infinitieven ‘doen’ en ‘zich herinneren’, *poiêsai ... kai mnêsthênai* (ποιῆσαι [...] καὶ μνησθῆναι) is verklarend (deze infinitief komt in het Grieks m.n. in poëzie voor). Ze zijn losjes aangesloten bij het voorafgaande en geven een nadere specificering van Gods bevrijding. De NBV/NBV21 geeft dit weer door de zin met ‘zo’ te beginnen.

[73] *de eed* – Vers 73 sluit op dezelfde manier aan bij het voorafgaande als vers 71a. In de NBV/NBV21 eindigen stiche 70 en 72b beide met een dubbele punt.³

[74] ⁷⁴*dat wij*, – Strikt genomen horen deze woorden bij vers 73, maar het is voor de leesbaarheid storend als het versnummer midden in de regel staat (zoals in de NBV). In vertalingen gebeurt het wel vaker dat enkele woorden van het ene vers naar het andere verhuizen.

[74] *bevrijd van onze vijanden / en vrij van angst, Hem dienen zouden* – De NBV heeft ‘ontkomen aan onze vijanden, / hem zonder angst zouden dienen’. Door ‘zonder angst’ op deze plek in de zin te zetten, lijkt het vooral over angst voor God te gaan, maar uit de woordvolgorde blijkt dat het primair moet gaan over angst voor de vijanden. In de NBV21 is dit probleem opgelost.⁴ Door het rijm met ‘bevrijd’ en ‘vrij’ worden deze zinslelementen bovendien extra op elkaar betrokken. Door ‘bevrijd’ (NBV21) komt de goddelijke hulp die in *rhusthentas* (ῥυσθέντας) impliciet meeklinkt beter uit de verf dan door ‘ontkomen’ (NBV). De keuze voor ‘bevrijd’ en ‘vrij’ maakt ook het verband met vers 71 extra herkenbaar, maar door de variatie met ‘bevrijding’ (71), ‘bevrijd’ (74a) en ‘vrij’ (74b) ontstaat er geen hinderlijke herhaling.

[75] *oprecht en toegewijd, ons leven lang* – Hier is een aantal vertaalstappen gemaakt. 1) De NBV21 deelt de tekst niet net iets anders in dan de NBV, waardoor vers 75 een eigen dichtregel wordt. Dat heeft als bijkomend voordeel dat er geen versnummer meer midden in de stiche staat. 2) Bij ‘in heiligheid/toewijding en gerechtigheid’ is gekozen voor een vertaling met de bijwoorden ‘toegewijd’ en ‘oprecht’. In de NBV21 zijn die woorden omwille van het ritme omgedraaid. 3) Het tweede deel van het vers, woord-voor-woord ‘ten overstaan van Hem al onze dagen’, luidt in de NBV: ‘altijd levend in zijn nabijheid’. Het is echter aannemelijk dat *enôpion autou* (ἐνώπιον αὐτοῦ) bij ‘oprecht en toegewijd’ hoort (vgl. Lucas 1:6). Dan is het beter deze woorden te impliciteren, omdat ‘Hem dienen zouden, oprecht en toegewijd ten overstaan van Hem’ in het Nederlands pleonastisch is. Het slot kan dan op de gebruikelijke manier worden vertaald met ‘ons leven lang’ (vgl. o.a. Genesis 44:32; 1 Koningen 8:40; Psalm 116:2; Tobit 1:3).

[76] *jij, mijn kind, jij* – In de NBV21 is ‘mijn’ aangevuld omdat dit in combinatie met ‘jij’ natuurlijker klinkt (vgl. ter contrast Lucas 2:48). Op basis van het Grieks zijn beide vertalingen (kind / mijn kind) mogelijk. De herhaling van ‘jij’ onderstreept de wending naar *sú* (*su*).

[78] ⁷⁸*Dankzij* – De NBV/NBV21 maakt de keuze om hier een nieuwe zin te beginnen en de lange syntactische eenheid vers 76-79 op te knippen. Vers 76-77 vormt een kleine eenheid, omdat veel woorden in de beschrijving van Johannes’ optreden in deze verzen terugkomen bij zijn daadwerkelijke optreden in Lucas 3:3-6. Vers 78a vormt de overgang van het optreden van Johannes naar de verschijning van Jezus. Vers 78a kleurt de in vers 77 aangekondigde redding verder in met Gods innerlijke

³ NB heeft in vers 73a: ‘maar een eed die hij heeft gezworen’. De toevoeging ‘maar’ lijkt haaks te staan op de bedoeling van de tekst.

⁴ NB (‘zonder vrees, / aan de hand van vijanden ontruk’) is hier beter dan HSV (‘Hem zouden dienen zonder vrees’).

motivatie, en de ontferming van ‘het stralende licht uit de hemel’ (78b) vloeit voort uit die liefdevolle barmhartigheid van God (78a).

[78] *de liefdevolle barmhartigheid* – ‘Liefdevolle’ is een vertaling van *splanchna* (σπλάγχνα), dat staat voor hoe wij ‘hart’ in overdrachtelijke zin gebruiken: mededogen, ontferming, liefde. Over de betekenis van dit woord bestaat een misverstand. Etymologisch is dit gebruik van *splanchna* terug te voeren op de betekenis ‘ingewanden’, zoals het hart en de lever, maar taalkundig gezien staat de betekenis van *splanchna* in deze context daar los van; het woord drukt de emotie uit. Het is daarom onjuist om bij *splanchna* van ‘diepere’ of ‘heviger’ emotionele bewegingen te spreken en dat uit te spelen tegen ‘slechts een gevoel’. Dat zou hetzelfde zijn als beweren dat ‘dierbaar zijn’ oppervlakkiger zou zijn dan ‘na aan het hart liggen’. In het artikel van Gert Knepper (zie de literatuurlijst hieronder) wordt dit misverstand nauwkeurig uitgelegd.

‘Het hart van barmhartigheid’ of ‘het mededogen dat te kwalificeren is als barmhartigheid’ (*eleous* [ἐλέους] is een genitivus qualitatis) is in de NBV21 weergegeven met ‘de liefdevolle barmhartigheid’.⁵ De samenstelling *splanchna eleous* (σπλάγχνα ἐλέους) is uniek in de Bijbel, maar de inhoud niet. Elders worden de woorden *agapê* en *eleos* gebruikt om over Gods basishouding te spreken.

[78] *het stralende licht uit de hemel zich over ons ontfermen* – Het Griekse woord *anatolê* (ἀνατολή) betekent ‘opgang’ van een hemellichaam, met name de zon. Mogelijk ligt hier een verwijzing verscholen naar Numeri 24:17: ‘Een ster gaat op uit Jakob, een scepter rijst op uit Israël’, een tekst die later (vanaf de Hellenistische tijd) messiaans geïnterpreteerd werd. Sommige exegeten vermoeden dat *anatolê* hier ook de betekenis van ‘opgang van een jonge loot’ ofwel ‘spruitje’ kan hebben, en denken daarbij aan Jesaja 4:2; maar aangezien het gaat over een ‘opgang uit de hoge’ zal het eerder om een hemels verschijnsel gaan. Dit past ook goed bij de lichtmetaforen in vers 79. De keuze voor ‘het stralende licht’ is in de NBV21 gehandhaafd, maar de keuze voor ‘opgaan’ niet, omdat daardoor het verband tussen *episkepsetai hêmas* (ἐπισκέπεται ἡμᾶς) en *epeskepsato tôi laôi autou* (ἐπεσκέψατο [...] τῷ λαῷ αὐτοῦ) in vers 68 niet meer herkenbaar is.⁶ Het beeld van de opgaande zon gaat het om het licht dat het duister verdrijft, het komen van de redding/redder dus. Vergelijk ‘het stralende licht’ met de ‘stralende morgenzon’, waarmee in de laatste woorden van David de ideale koning wordt beschreven (2 Samuel 23:3-4).

[79] *en schijnen over allen die in duisternis verkeren, / in de schaduw van de dood* – Op de weergave van de NBV kwam kritiek dat ‘leven in duisternis’ te actief is voor *kathêmenoïis* (καθημένοις ‘gezeten zijn’), waardoor het contrast met de beweging in vers 79c was verdwenen. In de NBV21 is dit gehonoreerd: ‘leven’ is geschrapt en ‘verkeren’ van 79b naar 79a verplaatst. Als gevolg daarvan veranderde ‘verschijnen aan’ in ‘schijnen over’. Net als in vers 72 is dit een verklarende infinitief, die de ontferming verder inkleurt.

[79] *zodat we onze voeten kunnen zetten* – Het stralende licht (*anatolê*) heeft als doel *tou kateuthunai tous podas hêmôn* (τοῦ κατευθῆναι τοῦς πόδας ἡμῶν): ‘om onze voeten (d.w.z. onze levenswandel) te

⁵ De HSV heeft ‘de innige gevoelens van barmhartigheid’, de NB ‘het innige ontfermen’.

⁶ De HSV vertaalt: ‘waarmee de Opgang uit de hoogte naar ons omgezien heeft’. De voltooide in plaats van de toekomstige tijd is de vertaling van een tekstvariant die waarschijnlijk is ontstaan uit een aanpassing aan vers 68.

richten/leiden'. Dit is in de NBV/NBV21 omgezet in natuurlijk Nederlands: 'zodat we onze voeten kunnen zetten'.

Kernwoorden

De drie belangrijkste sleuteltermen (motiefwoorden) in het Lied van Zacharias zijn **ontferming**, **barmhartigheid** en **bevrijding/redding**.

In het lied is de eerste actie van God en van de Opgang ('het stralende licht') met hetzelfde werkwoord getypeerd: *episkeptomai* (ἐπισκέπτομαι), dat allerlei vormen van '(om)zien naar/inspecteren' kan uitdrukken. Hier is 'zich ontfermen' een gepaste vertaling. In het bijbelse spraakgebruik gaat het om Gods (eschatologische) reddende ingrijpen ten gunste van het verbondsvolk (bijv. Exodus 3:16, 4:31; Zacharia 10:3).

1:68b God 'heeft zich over zijn volk ontfermd'

1:78b het stralende licht uit de hemel 'zal zich over ons ontfermen'

Dit reddende ingrijpen komt voort uit Gods 'barmhartigheid' (*eleos*), dat binnen de verhaalenheid 1:57-80 eerder gebruikt is in vers 58.

1:73a 'Zo toont Hij zich barmhartig'

1:78a 'de liefdevolle barmhartigheid' van God

Uit Lucas 1:54-55 blijkt dat 'barmhartigheid' alles te maken heeft met Gods verbondstrouw. Ook in het Lied van Zacharias staat de barmhartigheid in het kader van het verbond (zie vers 72-73).

'Barmhartigheid' (Hebreeuws *rachamim* [רַחֲמִים], Grieks *eleos* [ἔλεος] of *oiktirmos* [οἰκτιρμός]) wordt doorgaans betoond door iemand met hogere status, zoals ouders ten opzichte van kinderen.

Barmhartigheid is de vrijwillige zorgzaamheid voor degene die aan je is toevertrouwd. Het woord karakteriseert Gods grondhouding in de verbondsrelatie met zijn volk.

Gods ontferming heeft bevrijding als doel. In het lied komen veel woorden voor bevrijding en redding voor:

- 1:68b ἐποίησεν λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ 'Hij heeft zijn volk verlost'
- 1:69a ἤγειρεν κέρας σωτηρίας 'Een reddende kracht heeft Hij opgewekt'
- 1:71a σωτηρίαν ἐξ ἐχθρῶν 'bevrijding' van de vijanden
- 1:74a ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν ῥυσθέντας 'bevrijd van onze vijanden'
- 1:77a σωτηρίας hun 'redding'

Dit kondigt een belangrijk thema in Lucas-Handelingen aan: *sôtêria* (σωτηρία) en *sôizô* (σώζω) komen bijna veertig keer voor, vaak in uitspraken van theologisch gewicht ('redding' is bij Lucas een samenvattend woord voor deelhebben aan Gods nieuwe wereld).

Literaire indeling

Lucas 1:5-80 is de eerste grote episode in het Evangelie volgens Lucas. Zij wordt bijeengehouden door de chronologie van de maanden van Elisabets zwangerschap en doordat het verhaal zich afspeelt in het rijk van Herodes de Grote. Het geheel heeft een concentrische structuur waarbij de twee verhaallijnen elkaar in het midden kruisen:

A	1:5-25	Aankondiging van de geboorte van Johannes door Gabriël
B	1:26-38	Aankondiging van de geboorte van Jezus, waarbij Gabriël Maria begroet
x	1:39-40	Maria gaat op bezoek bij Elisabet
B'	1:39/41-56	Elisabet begroet Maria, die reageert met een hymne
A'	1:57-80	De geboorte van Johannes en Zacharias' hymne

Door deze opbouw, waarin het centrum aan Jezus is gewijd, laat Lucas zien dat Johannes ten dienste staat aan Jezus. Dit wordt onderstreept door de parallel tussen Lucas 1:32 ("Hij zal ... Zoon van de Allerhoogste worden genoemd") en 1:76 ("jij zult genoemd worden: profeet van de Allerhoogste").

De stijl van Lucas 1 lijkt sprekend op die van de oudtestamentische verhalen. Dat blijkt uit de 'septuagintismen' in het Grieks, maar ook uit het type historiografie dat sterk op bijvoorbeeld de verhalen in het boek Genesis en Rechters lijkt. Hiermee positioneert Lucas zijn geschiedwerk als een verslag over de vervulling van het heilsplan van de God van Israël. Tegelijk is Lucas' stijl Grieks, want in de Griekse literatuur hield men van archaïserende vertellingen, en het vergelijken (*synkrisis*) van twee levens was een geliefd genre. Een geboorteverhaal had als bedoeling om de latere betekenis van een persoon direct bij diens geboorte aangekondigd te zien.

Historische context

De auteur (traditioneel Lucas genoemd) schreef volgens veel uitleggers tegen het einde van de eerste eeuw, in de periode dat de verwoesting van Jeruzalem nog nadreunde en tot grote spanningen leidde in en rond Joodse gemeenschappen. Hij wil met Lucas-Handelingen uitleggen dat Jezus Christus werkelijk de vervulling is van Gods belofte aan Israël, maar ook hoe het komt dat de meeste Joden Hem niet hebben aanvaard en het evangelie juist veel niet-Joodse aanhangers heeft gekregen. Lucas' historiografische werkwijze is dat hij zijn verhaal vormgeeft rond de hem bekende overleveringen en de geschiedenis vertelt zoals die, volgens zijn ordening, gebeurd moet zijn. Hij wil zo de boodschap van het evangelie versterken (zie Lucas 1:1-4).

Theologische verbanden met andere teksten in Oude en Nieuwe Testament

Het Lied van Zacharias heeft veel parallellen met oudtestamentische teksten die gaan over de bevrijding van Israël uit Egypte. Kenmerkende termen zijn:

- God ziet om naar / ontfermt zich over zijn volk (Exodus 3:16 en 4:31)

- Bevrijding (Exodus 14:13, 15:2)
- God herinnert zich zijn verbond (Exodus 2:24).

De parallel met de Exodus-bevrijding wordt nog veelzeggender als je Psalm 105-107 ernaast legt. Deze psalmen geven een eigen verwerking van de Exodus-bevrijding en dienen als inspiratiebron voor het Lied van Zacharias. Waar Psalm 105 de Exodus-bevrijding direct in herinnering brengt, trekken Psalm 106 en 107 de lijn van de geschiedenis van God en zijn volk door. Vrijwel alle motieven uit het Lied van Zacharias spelen hier een rol. Gods omzien naar zijn volk, de redding uit de hand van de vijanden en haters, God die het verbond gedenkt, ontferming, en een doorgaande geschiedenis van zonde, straf, ontferming en bevrijding.

Voor een compleet beeld moet je ook kijken hoe de profeten over de Exodus-bevrijding schrijven. Lees bijvoorbeeld Micha 7:7-20 dat veel overeenkomst vertoont met elementen uit het Lied van Zacharias. En bekijk vooral de teksten in Jesaja 40-55. In deze hoofdstukken is de Exodus-bevrijding het ijkpunt voor de nieuwe redding die God zal bewerken, de redding uit de ballingschap. Net als bij Lucas is ook hier redding het grondwoord (Jesaja 45:17, 46:13, 49:6, 49:8, 52:7, 52:10), gekoppeld aan Gods ontferming over zijn volk (Jesaja 45:8, 54:7, 54:8, 54:10) en het verbond (Jesaja 42:6, 49:8, 55:3). Nieuw is het verband dat met David wordt gelegd (Jesaja 55:3) en het optreden van een door God aangewezen messias/gezalfde (Jesaja 45:1). Nieuw is ook de metafoor van de 'weg' (Jesaja 42:16, 43:15-21, 45:13, 49:8-13, 51:10-11, 52:7) dat verband houdt met de bekende woorden 'Baan voor de HEER een weg door de woestijn' (Jesaja 40:3). En tot slot de overgang van het duister naar het licht (Jesaja 42:7, denk ook aan Jesaja 9:1, en Jesaja 42:6, 42:16, 45:7, 49:6). Van 'zitten/verkeren in duisternis' is in het Oude Testament sprake in Psalm 107:10, 143:3, Klaagliederen 3:6, Jesaja 9:1, 42:7 en Micha 7:8. Het is een beeld voor gevangenschap, slavernij en vernedering door vijanden, maar tegelijk ook een beeld van dodenrijk en dood. De overgang van duister naar licht is daarmee ook een opstandingsbeeld.

Hieruit blijkt dat het Lied van Zacharias direct voortbouwt op de oudtestamentische tradities. De exodus wordt daarin gezien als hét toonbeeld van bevrijding, met als vaste elementen: God ziet om naar zijn volk in herinnering aan het verbond en aan zijn belofte aan de voorouders, en grijpt in om het volk te bevrijden, zodat het, in zuiverheid en oprechtheid, Hem zal dienen. Daaraan werd een lange geschiedenis van falen en zondigen gekoppeld, waardoor de noodzaak tot vergeving van zonden een vast onderdeel van dit complex werd. Zoals de profeet Jesaja (of 'Deutero-Jesaja') het volk de boodschap van redding moet brengen (Jesaja 40) krijgt Johannes een vergelijkbare taak. En zoals God toen een redder koos (Jesaja 45:1), stuurt Hij nu een definitieve, hemelse redder: het stralende licht uit de hemel.

De hemelse ontferming – de eerste activiteit die in het lied aan God en 'het stralende licht' wordt toegeschreven (Lucas 1:68, 78) – heeft als doel verlossing, redding en bevrijding. De realisatie hiervan noemt Lucas elders 'een tijd van rust (...) waarin alles zal worden hersteld', als de messias uit de hemel terugkomt naar Israël (Handelingen 3:20-21). Het volk zal Hem dan onbedreigd kunnen dienen (Lucas 1:74) en kunnen leven zoals past bij Gods volk. Zacharias noemt dit 'oprecht en toegewijd' God dienen, een woordpaar dat binnen en buiten de Bijbel vaker samen voorkomt (bijv. Wijsheid 9:3, Efeziërs 4:24). Het beschrijft de hele menselijke verhouding tot God en de naaste, de horizontale en de verticale dimensie.

Uitleg en suggesties

Zacharias prijst de God van Israël omdat God zich, uit trouw aan zijn verbond, heeft ontfermd: Hij heeft uiteindelijk reddend ingegrepen. Lucas schrijft niet alleen een voortzetting van Israëls geschiedenis, hij doet verslag van de vervulling ervan aan het einde van de tijd. Door te laten zien hoe Gods eschatologische handelen in het verlengde staat van zijn verbond met Israël, zegt Lucas eigenlijk: je mag erop vertrouwen dat God door het optreden van Jezus beslissend heeft ingegrepen.

Het 'wij' dat Zacharias gebruikt, is het 'wij' van Israël. Dat later ook heidense volken zich dankzij de verkondiging van het evangelie tot deze God zouden bekeren, is bij Zacharias nog niet in beeld, maar het wordt hier ook niet uitgesloten (vergelijk 1:79 met het lied van Simeon in 2:29-32).

Dat God een verbond gesloten heeft met Israël betekent dat God barmhartig wil zijn, wil zorgen voor het volk dat Hem toebehoort. 'God toont zich barmhartig jegens onze voorouders' staat parallel aan 'Hij herinnert zich zijn heilig verbond' (1:72). Deze 'liefdevolle barmhartigheid' (1:78a) mondt erin uit dat God zich nu ontfermt en reddend ingrijpt (1:68b, 78b). Dit leven wordt mogelijk door vergeving van zonden (1:77b) en de verdrijving van de duisternis door het 'stralende licht' (1:78b-79b). In beeldrijke taal gaat het hier uiteraard om het optreden van Jezus, dat de macht van zonde en dood doorbreekt.

Opvallend is dat Zacharias in de verleden tijd over de gebrachte redding spreekt: God hééft zich over zijn volk ontfermd en hééft het verlost, Hij hééft een reddende kracht opgericht (1:68b-69a). En dat terwijl Jezus nog niet eens geboren is. Zo drukt Zacharias uit dat de beslissing gevallen is. Wat God begint, zal Hij ook voltooien (vgl. Filippenzen 1:6).

In de preek is het mogelijk een parallel te trekken tussen Zacharias' overtuiging dat de beslissing gevallen is en de situatie dat het koninkrijk van God nog uitstaat – waar we bij stilstaan met Advent – maar dat de beslissing gevallen is in Christus.

Het beeld van de weg kan helpen om het concept heilsgeschiedenis te concretiseren: Abraham ging op weg en God baande een weg voor Israël uit Egypte en uit de ballingschap (zie hierboven over 'de weg' in Jesaja 40-55), Johannes gaat voor Jezus uit, Jezus die zijn weg in Jeruzalem voltooide (Lucas 9:31) en christenen als mensen van de Weg (Handelingen 22:4, 24:14, 22).

Het beeld van de duisternis, het licht en de zon die het duister verdrijft ('het stralende licht') lenen zich goed voor een verbinding met Advent.

Afbeelding

Russisch-orthodox icoon van Zacharias uit de 18^e eeuw: <https://www.bibleodyssey.org/tools/image-gallery/b/benedictus>

Verder lezen

Harry E. Faber van der Meulen, *Lucas' verhalen rond de geboorte van Jezus*, Context 2, Kampen 1999.

Gert Knepper, 'Medelijden of bewegende ingewanden? De betekenis van het werkwoord *splagchnizesthai*' in: *Met Andere Woorden* 32/2 (2013), 3-9 ([online](#)).

Annette Merz, 'Matthew's Star, Luke's Census, Bethlehem, and the Quest for the Historical Jesus' in: Peter Barthel & George van Kooten (red.), *The Star of Bethlehem and the Magi*, Leiden 2015, [463-495](#).

Peter-Ben Smit, *Verdiep je in het kerstverhaal – Leren kijken met andere ogen. 13 bijbelstudies*, Haarlem 2019 ([shop](#)).

Overige bronnen

François Bovon, *Das Evangelium nach Lukas. 1: (Lk 1,1-9,50)*, EKK 3/1, Zürich 1989.

Michael Wolter, *Das Lukasevangelium*, HNT 5, Tübingen 2008.

Bijbel Basics

Zacharias zingt over het hemelse licht ([168/200](#))